

A mátraverebélyi középkori templom és helyreállítása

Nógrád megye változatos tájú vidékén minden kor és minden művészeti stílus építő tevékenységének nyoma maradt. A sok történeti jelentőségű és művészeti értékű régi épület között éppúgy megtaláljuk a kastélyokat, templomokat, városi középületeket és várak romjait, mint díszesebb vagy egyszerű lakónházakat. A sok természeti szépséget nyújtó megye idegenforgalmában komoly szerepe lehetne a műemlékeknek is.

Ma Nógrád műemlékei sajnos még eléggé ismeretlenek. Az idegenforgalom közlekedési, szállás- és étkeztetési problémákkal küzd. Kívánatos lenne ezek mielőbbi megoldása és vele párhuzamosan a mainál nagyobb idegenforgalmi propaganda kibontakozása és ezzel párhuzamosan a műemléki, műemlékvédelmi ismeretterjesztő munka kiterjesztése. Előadások, kiadványok, cikkek közlése lenne szükséges, hogy a megye és az ország kirándulni, látványgató turistái minél jobban megismerjék Nógrád megye egyelőre még rejtett értékeit. Országjáró túrák programjába kellene beiktatni a megye műemlékeit, a helyreállított mátraverebélyi templomot is!

Ezt a célt szolgálná ez a kis ismeretelés is, amelynek keretében a mátraverebélyi templom újjászületésének három évig tartó munkáját szeretnénk vázolni. Az országos Műemléki Felügyelőség általában figyelemmel kíséri a megye műemlékeinek sorsát, közvetlen kapcsolatban áll mindazokkal a hivatalos és társadalmi szervekkel, amelyek Nógrád történeti és művészeti értékeit kutatják és őrzik. Közülük el-

sősorban a Hazafias Népfront keretében működő Megyei Műemléki Albizottságot említjük, mint a műemlék ügy pártfogóját. A közös munka eredménye nemcsak Nógrád megye sok műemlékének számbavétele, hanem a fontosabbak, mint például a szécsényi kastély és a nógrádsápi középkori templom helyreállításának megindítása és nem utolsósorban a mátraverebélyi templom már befejeződött helyreállítása.

A nagyméretű, három-hajós, XVIII. századvégi barokk stílusban átépített templom alaprajzában, tömegében, sőt részleteiben is nagy mértékben középkori; a XIV — XV. század fordulójáról származik. A vele foglalkozó művészettörténeti kutatás is ezt állapította meg róla. Az elmúlt években folyó régészeti feltárás és falkutatás azonban nem várt és meglepő eredményeket hozott. Kiderült ugyanis, hogy a mai templom helyén jóval korábban, már a XII. sz.-ban állt templom. Ez jóval kisebb egy-hajós, ives szentélyű, román stílusú épület volt és szépen faragott kőkockákból épült. Belsejében két pilléren karzat nyugodott. A falu nevét először egy 1227-es oklevélben említik. Az első templomot a XIII. század második felében nyugat felől hosszú hajóval toldották meg, a kis román építményből az új templom szentélye lett. Ez a bővítés már gótikus stílusban készült. Később a XIV. sz. folyamán a szentély két oldalára szárnyépületeket emeltek, majd a románkori falakat átörve, három-hajósra alakították át a templom szentélyét. Mindezeket a régészeti feltárás alkalmával a templomban előkerült alapfalak, burkolatdara-

bok, középkori kőfaragványok, cseréptöredékek és több, bolygatott állapotban megtalált sír bizonyítja. A templomot ma is látható, háromhajós formájára 1380 és 1400 között a falu akkori földesura, Verebi Péter erdélyi alvajda építtette. Az okleveles adatok szerint már a XIII. sz. elején búcsújáró hely volt, amelynek Verebi Péter 1400-ban pápai búcsú engedélyt is szerzett.

A templom a faluval együtt a török hódoltság idején indult pusztulásnak. Már a XVII. sz.-ban történt kísérlet helyreállítására, de elpusztult boltozatait csak a XVIII. sz. második felében és a XIX. sz. elején pótolták. A magas, csúcsíves, középkori boltozatok helyére jóval alacsonyabban nyomott, késő-barokk jellegű boltozatok kerültek, amelyek ma sajnálatos módon teljesen megváltoztatják az egykori templom belső térhatását.

Az 1808-ban beboltozott és új tetőszerkezettel ellátott templomot 1913-ban szélvihar rongálta meg. Ezt követte az első restaurálás, amelyet 1914 és 1916 között Lux Kálmán irányításával a Műemlékek Országos Bizottsága végeztetett. 1928-ban leégett a tetőszerkezet. Ekkor következett a második helyreállítás, amelyet ugyancsak a MOB végeztetett Láczy Fritz Oszkár vezetésével, de amely teljesen a Lux által végzett restaurálást követte. Már ekkor hatalmas vonóvasakkal fogták megrepedt falait, sőt a szentély támpilléreit alá is betonozták. Az azóta eltelt harmincöt év alatt azonban tovább romlott ledőléssel fenyegetett az északi falon hatalmas repedések tátongtak, a déli előcsarnok homlokfala lerepedt a templom testéről, sőt a boltozatok is több helyen megrepedtek. Ezeket a sürgős közbelépést kívánó szerkezeti hibákon túlmenően szükséges volt a templom külsejének és belsejének műemléki helyreállítása. Kívül alig volt

rajta vakolat, faragottkő részei omladoztak, ereszcsontrónái számtalan helyen teljesen tönkrementek. Belsejét az épület történeti és művészeti értékéhez méltatlan kifestés csúfította el.

A helyreállítást, mint mindig, Mátraverebélyen is mindenre kiterjedő helyszíni kutatás előzte meg. Az ásatás építéstörténeti eredményeiről már előbb beszámoltunk. Az okleveles adatokból, a régészeti feltárásból és a vakolat levréssel megkezdett falkutatásból nemcsak a templom építéstörténete tisztázódott hanem fogalmat alkothattunk a jelenleg álló épület egykori, XV. sz. eleji képéről is. Ennek nyomán alakítottuk ki a helyreállítással kapcsolatos elképzeléseinket. A munkát természetesen a veszélyes állapotban lévő részek megtámasztásával kellett kezdenünk. Első lépésként tehát rendezhottuk a templom tetőszerkezetét és cserépfedését. Aláfalaztuk a súlyosan megrepedt északi oldalfalat. A déli előcsarnok kifelé dőlő homlokfalának tehermentesítésére lebontottuk az előcsarnok múlt századi boltozatát, majd a lerepedt falat rejtett vasbetonszerkezettel kötöttük a templom testéhez. A műemléki szempontokból végzett változtatásokra csak az épület műszaki állapotának biztosítása után kerülhetett sor.

A falkutatás és a régészeti feltárás számos olyan eredményt hozott, amelyet a műemlék helyreállításánál figyelembe kellett vennünk. Olyan eredeti középkori kiegészítések kerültek elő, amelyeket feltétlenül be akartunk mutatni.

A burkolat alatt feltárt legkorábbi templom falmaradványai úgy, ahogy megtaláltuk, nem lehetett fenntartani, de visszatemetés után az új padozatban, alaprajzban legalább érzékeltetni akartuk. A XV. sz.-i templom padozatát a helyreállítás előtti szint alatt kb. 25 cm-rei mindenütt megtaláltuk. A

falakon vakolat leverése után jól láthatóvá vált az eredeti középkori meszelés, a serkestyében bekarcolt napóra, felszentelési kereszték a déli előcsarnokban két gótikus fresko. A középkori templom imponáns méretű kőrácson ablakokon át kapott világítást, ezek az ablakok nagyrészt el voltak falazva, mérműveik megrongálódtak, tönkrementek.

A XVIII. — XIX. sz.-i boltozás a belső térhatást hátrányosan megváltoztatta. A kutatás során megtaláltuk a gótikus boltozat indításait a szentélyben a hajókban, a szentély padlásán. Indokolt volt, hogy amennyire lehet visszaállítsuk a középkori állapotot.

Szándékunk az volt, hogy a helyreállítással minél hitelesebb képet nyújtsunk a templom eredeti, középkori állapotáról.

Ezek után készítettük el a templom műemléki helyreállítási terveit. Ennek alapján a külsőt újravakoltuk, kibontottuk és kiegészítettük az elfalazott kőrácson ablakokat. Bent a középkori szintre szüllyesztettük a padló síkját és téglával újra burkoltuk azt. Ebben a téglaburkolatban eltérő rakásmóddal rajzoltuk ki az első, románkori kis templom alaprajzát. A falakról mindenütt levettük a műtszázadi vakolást és a középkori felületeket mutattuk be természetesen a szükséges kiegészítő vakolással ellátva. Lebontottuk a korus zavaró boltozatait, kibontottuk és helyreállítottuk a kórusra felvezető eredeti középkori csigalépcsőt. A szentély feletti boltozatok lebontásával bemutattuk a középkori boltozatok eddig csak a padlástéren látható szépen faragott indításait.

Az így felmagasított szentélyt vasbeton födémmel zártuk le, amelyet alája függesztett, fából készült álmennyezetel takartunk el. A padlószint lessüllyesztése miatt mindenütt új kapuk és

ajtók készültek, a kőrácson ablakok pedig sárga üvegezést kaptak. Végül a templom belsejét fehérre meszeltük hogy abban a középkori, kőből faragott részek maradéktalanul érvényesülhessenek. A jelenlegi sekrestyében, amely a középkorban mellékkápolna volt szintén bemutattuk a nagymértékben megmaradt középkori falépületeket, és a déli belső falra karcolt napórát, felszentelési kereszteteket. Ezeket szintén a barokk vakolat takarta el eddig. A templom új villanyvilágítást is kapott.

Külön meg kell még említenünk a templomot építtető Verebi Péter 1403-ból származó sírkövét, amely a helyreállítás előtt a szószék oldalába volt befalazva Az ásátás alkalmával feltárt középkori sírok közül az északi mellékhajóban megtalált sírt sikerült azonosítanunk Verebi Péterével és így szinte természetes, hogy a sírkövet eredeti helyére tettük vissza. A templomban végzett kutató munka során sok olyan kőfaragvány került elő, amelynek egy része a mainál korábbi építkezésekhez tartozott, más részüket pedig eredeti helyükre nem lehetett visszatennünk. Ezek számára az északi mellék-hajónak a templom belső teréből amúgy is kieső nyugati végét új vonalú kovácsoltvas ráccsal zártuk el és itt kőtárat alakítottunk ki. A szentély mögötti kis középkori harangtornyot is bemutattuk.

A templom helyreállításával egyidejűleg megkezdtük környezetének rendezését is, a környező terepet a lehetőségekhez képest a középkori szintre süllyesztettük. Főleg a déli oldalon, ahol a kisebbik kapu előtt feltárt három lépcsősor alá süllyesztettük a szintet, így sokat nyert a templom térhatásban, monumentálisabb lett. A helyreállítás azonban ezzel még nem

mondható befejezettek. Meg kellene oldali a templom környezetének végleges rendezését. Erre az OMF tervet is készített, de anyagi fedezet hiányában megvalósítása elmaradt. A legfontosabb feladat pedig a templom belső felszerelésének felújítása, mert a

ma is használt berendezés elavult, rossz állapotban van és nem méltó egy olyan épülethez, mint a ma már országos jelentőségű mátraverebélyi műemlék-templom.

**Sz. Czeglédy Ilona
Koppány Tibor**

Radics István: BODROGPART